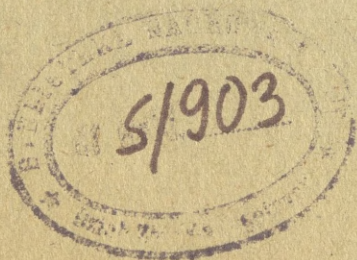

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

INSTYTUT DYDAKTYKI WOJSKOWEJ

Egz. nr 16

**ZBIÓR PODSTAWOWYCH TERMINÓW
METODYKI OGÓLNOWOJSKOWYCH
ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH**

12747

WARSZAWA

1985

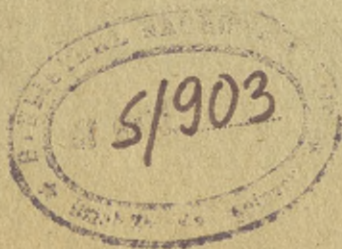

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

INSTYTUT DYDAKTYKI WOJSKOWEJ

Egz. nr 16

**ZBIÓR PODSTAWOWYCH TERMINÓW
METODYKI OGÓLNOWOJSKOWYCH
ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH**

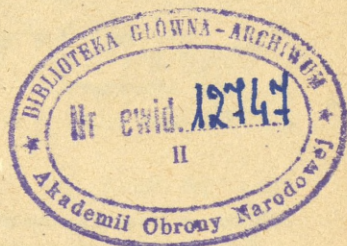

12747

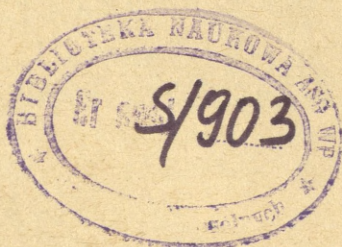
WARSZAWA

1985

Egz. nr .16

ZBIÓR PODSTAWOWYCH TERMINÓW
METODYKI OGÓLNOWOJSKOWYCH ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH

Zbiór wykonano w czynie
społecznym dla uczczenia
40 - lecia PRL

Zespół autorski

ppłk dypl. Ireneusz ŁYSIAK

ppłk dypl. Józef ŁAZAREK

ppłk dr Jacek SACZYNSKI

ppłk dr Bogdan SZULC

mjr mgr inż. Stanisław KULCZYNSKI

Materiał omówiony w IDW ASG WP w dniach: 4.12.84; 28 i 29.01.1985

Zbiór podstawowych terminów metodyki ogólnowojskowych ćwiczeń taktycznych opracowany został przez zespół oficerów Zakładu Metodyki Szkolenia Operacyjno - Taktycznego IDW ASG WP. Zawiera on zasadnicze terminy dotyczące problematyki przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych.

Celem wydawnictwa jest ujednoczenie terminologii stosowanej w tej dziedzinie, a także przedstawienie zasadniczych treści nauczania przedmiotu "Metodyka szkolenia operacyjno - taktycznego" w innej niż dotychczas, encyklopedycznej formie.

Opracowanie przeznaczone jest do wykorzystania głównie przez słuchaczy w procesie dydaktycznym w ASG WP. Stąd też poszczególne hasła uwzględniają praktykę szkoleniową ćwiczeń taktycznych, prowadzonych w oddziałach i związkach taktycznych. Niemniej jednak, większość haseł dotyczy również ćwiczeń taktycznych prowadzonych w ASG WP. Dlatego też zespół autorski uważa, że opracowany zbiór pozwoli uniknąć kontrowersyjności i wieloznaczności w procesie dydaktycznym, a także w czasie opracowania, organizowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych w uczelni.

Jednocześnie autorzy wyrażają nadzieję, że oficerowie korzystający ze zbioru podzielą się z nimi własnymi uwagami i propozycjami, co pozwoli w przyszłości na doskonalsze opracowanie zbioru.

Autorzy

A

ANALIZA TEMATU ĆWICZENIA - proces myślowy, prowadzony przez autora ćwiczenia, mający na celu ustalenie zasadniczych celów i zagadnień szkoleniowych, które należy zrealizować w opracowywanym ćwiczeniu, oraz innych danych pomocnych w opracowaniu ćwiczenia. Wnioski z a.t., oprócz wytycznych kierownika ćwiczenia dla autora, stanowią podstawę do opracowania koncepcji taktyczno - metodycznej ćwiczenia.

ARKUSZ IDENTYFIKACJI PRZECIWNIKA - załącznik do założenia taktycznego. A.i.p. opracowuje się z zasady wówczas, gdy w ćwiczeniu przyjmuje się inną organizację przeciwnika niż zawarta jest w obowiązujących wydawnictwach Zarządu II Sztabu Generalnego WP. A.i.p. opracowuje się w formie tabelarycznej podając numerację i nazwę pododdziałów, oddziałów /ZT, ZO/.

AUTOR ĆWICZENIA - oficer wyznaczony /w jednostce wojskowej, sztabie, uczelni, ośrodka szkolenia/ do opracowania ćwiczenia taktycznego. Zazwyczaj autor ćwiczenia wyznaczony jest w oddziałach, w przypadku gdy zaistnieje konieczność opracowania ćwiczenia przez jednego oficera. W innych przypadkach ćwiczenie opracowuje zespół oficerów /zespół autorski/.

C

CEL - figura bojowa lub makietą imitująca stan osobowy, sprzęt, uzbrojenie lub obiekt inżynierski przeciwnika. Cele wykorzystuje się głównie w ćwiczeniach ze strzelaniem amunicją bojową do tworzenia pola tarczowego. W zależności od ilości figur lub makiet tworzących cele dzielimy je na: cele pojedyncze i cele grupowe; - zależnie od stanu, w jakim się znajdują, na stałe, ruchome, ukazujące się; w zależności od miejsca /położenia/ - na cele naziemne, nawodne, powietrzne.

CELE BADAWCZE - założone i przewidziane do sprawdzenia w ćwiczeniu wyniki określonych: przedsięwzięć organizacyjnych, działań osób, jednostek oraz efekty eksploatacyjne uzbrojenia i sprzętu bojowego. Do c.b. można zaliczyć:

- sprawdzenie słuszności teoretycznych założeń prowadzenia działań bojowych w różnorodnych warunkach terenowych i atmosferycznych;
- sprawdzenie istniejącej lub nowo wprowadzonej organizacji wojsk;
- ustalenie bardziej wydajnych i racjonalnych metod oraz form szkolenia;
- określenie stopnia przydatności nowych rodzajów techniki wojskowej;

- sprawdzenie psychicznego i fizycznego przygotowania stanu osobowego do prowadzenia przyszłych działań bojowych.

CELE ĆWICZENIA TAKTYCZNEGO - rezultaty szkoleniowe /i inne/, które powinny być osiągnięte w wyniku przeprowadzenia ćwiczenia.

Do celów ć.t. należy:

a/ zgrywanie ZT i oddziałów /pododdziałów/ w prowadzeniu skomplikowanych i dynamicznych działań bojowych;

b/ doskonalenie:

- sposobów zdobywania i utrzymywania ciągłej inicjatywy operacyjno-taktycznej, tworzenie zdecydowanej przewagi nad przeciwnikiem w wybranym miejscu i czasie oraz zastosowaniu zaskakujących, nieszablonowych form prowadzenia walki;

- umiejętności dowódców i sztabów w organizowaniu walki, zabezpieczeniu działań bojowych oraz utrzymaniu ciągłości dowodzenia i współdziałania;

- organizacji systemów ognia poszczególnych rodzajów wojsk i kierowania nim w walce;

- dowódców w umiejętności przyjmowania właściwego ugrupowania bojowego oraz maksymalnego wykorzystania właściwości broni i sprzętu bojowego;

- form i metod działania aparatu partyjno - politycznego w mobilizowaniu stanu osobowego do pełnego wykonywania zadań szkoleniowych;

c/ sprawdzenie:

- stopnia gotowości sztabów i wojsk do wykonywania zadań we wszystkich rodzajach walki oraz w różnych warunkach meteorologicznych i terenowych;

- gotowości alarmowej i umiejętności skrytego mobilizacyjnego rozwinięcia ZT i oddziałów /pododdziałów/;

d/ badanie nowej problematyki taktycznej i organizacyjnej wojsk oraz wypracowanie zasad wykorzystania nowych wzorów uzbrojenia i sprzętu bojowego, a także - zależnie od potrzeb - sprawdzenie projektów regulaminów instrukcji, podręczników.

CEL SZKOLENIOWY - zamiar uzyskania efektów przewidzianych w podejmowanym działaniu dydaktycznym. C.sz. określa się dla kompleksu zamierzeń, a także dla każdego z nich oddzielnie, stosownie do szczebla dowodzenia oraz czasu, w którym powinny być osiągnięte; mają zatem charakter ogólny i szczegółowy oraz stanowią podstawę do określenia zadań i zamierzeń na każdym szczeblu dowodzenia. Zamierzenie, temat, zajęcie i zagadnienie szkoleniowe muszą wynikać z założonego celu, a swoją treścią i sposobem praktycznej realizacji powinny zapewniać jego osiągnięcie. Efekty w osiągnięciu celów szczegółowych składają się na ogólne rezultaty działania.

CEL POJEDYNCZY - oddzielnie rozmieszczona figura bojowa lub makieta imitująca sprzęt, uzbrojenie, pojedynczego żołnierza lub obsługę.

CEL RUCHOMY - cel zmieniający położenie /będący w ruchu/.

CEL STAŁY - cel zajmujący stałe miejsce, nie zmieniający swojego położenia /nieruchomy/.

CEL UKAZUJĄCY SIĘ - cel okresowo ukazujący się strzelającemu.

C.u. mogą ukazywać się w określonych odstępach czasu lub po osiągnięciu przez strzelających określonych rubieży. Zastosowanie celów ukazujących się w polu tarczowym wymaga odpowiedniego technicznego wyposażenia, ale równocześnie w znaczny sposób podnosi realizm strzelania oraz zmusza do odpowiedniego, racjonalnego kierowania ogniem.

CEL WAŻNY - cel imitujący ważny z taktycznego punktu widzenia środek ogniowy, element ugrupowania lub obiekt przeciwnika. Do celów ważnych zalicza się: czołgi, transportery opancerzone i rozpoznawcze, środki przeciwpancerne /wszystkie/ śmigłowce, karabiny maszynowe. Cele ważne powinny stanowić 30-40% wszystkich celów znajdujących się na polu tarczowym.

CZAS OPERACYJNY - umowne terminy /godziny, minuty, daty/ w ćwiczeniach dowódczo - sztabowych i zajęciach grupowych ustalone dla zrealizowania określonych przedsięwzięć związanych z organizacją walki /operacji/ oraz rozegrania działań bojowych stron. Zależnie od potrzeb szkoleniowych cz.o. ustala się oddzielnie dla każdej rozgrywanej sytuacji bojowej lub całości ćwiczenia. Przy określaniu cz.o. uwzględnia się rzeczywisty czas potrzebny do wykonania danego działania sztabów i wojsk. Cz.o. może być zgodny lub nie, z czasem astronomicznym.

CZAS TRWANIA ĆWICZENIA - czas podawany w godzinach lub dniach /dobach/, w jakich przeprowadzone będzie ćwiczenie. W zależności od ćwiczącego szczebla czas trwania ćwiczenia podaje się na mapie lub w części opisowej planu przeprowadzenia ćwiczenia.

CZYNNOŚCI WSTĘPNE - pierwszy etap pracy autora ćwiczenia, który obejmuje:

- analizę tematu ćwiczenia i wytycznych kierownika ćwiczenia;
- ocenę sytuacji szkoleniowej i poziomu wyszkolenia ćwiczących;
- ocenę możliwości i warunków wykorzystania bazy szkoleniowej i materiałowo - technicznego zabezpieczenia ćwiczenia;
- studiowanie literatury merytorycznej i metodycznej dotyczącej planowanego ćwiczenia;
- ustalenie celów i zagadnień szkoleniowych.

CWICZENIE BATALIONOWE - ćwiczenie prowadzone na szczeblu batalionu, ćwiczenie taktyczne z wojskami.

CWICZENIE BATERYJNE - ćwiczenie prowadzone na szczeblu baterii, ćwiczenie taktyczne z wojskami.

CWICZENIE BRYGADOWE - ćwiczenie prowadzone na szczeblu brygady, ćwiczenie taktyczne z wojskami.

CWICZENIE DOSKONALĄCE - forma ćwiczenia taktycznego, którego celem jest ugruntowanie wiadomości, umiejętności i utwalenie nawyków oraz przygotowanie żołnierzy do bardziej złożonych form szkolenia.

CWICZENIE DOSWIADCZALNE - rodzaj ćwiczenia wojskowego, którego celem może być:

a/ sprawdzenie słuszności założeń teoretycznych prowadzenia działań bojowych w różnorodnych warunkach terenowych i atmosferycznych;

b/ sprawdzenie istniejącej lub nowej wprowadzonej organizacji wojsk;

c/ ustalenie bardziej wydajnych i racjonalnych metod oraz form szkolenia;

d/ określenie stopnia przydatności nowych rodzajów techniki wojskowej. Przedmiotem ćwiczenia doświadczalnego mogą być również zagadnienia z zakresu psychicznego i fizycznego przygotowania żołnierzy do prowadzenia przyszłych działań bojowych, ich wytrzymałości i odporności na trudne warunki współczesnego pola walki.

CWICZENIE DWIZJONOWE - ćwiczenie prowadzone na szczeblu dywizjonu, ćwiczenie taktyczne z wojskami.

CWICZENIE DWIZYJNE - ćwiczenie prowadzone na szczeblu dywizji, ćwiczenie taktyczne z wojskami.

CWICZENIE DOWÓDCZO - SZTABOWE - rodzaj ćwiczenia taktycznego, którego głównym celem jest doskonalenie umiejętności dowódców i sztabów w zakresie organizacji i prowadzenia działań bojowych w różnych warunkach współczesnego pola walki. Ćwiczenia dowódczo - sztabowe dzielą się na gry wojenne i ćwiczenia szkieletowe. Zespół ćwiczący stanowi jednolity w swej strukturze organ dowodzenia wojskami. Każdy z uczestników wypełnia obowiązki funkcyjne zgodnie ze swoim stanowiskiem.

CWICZENIE DWUSTRONNE - forma ćwiczenia taktycznego, w którym ćwiczące zespoły występują w roli stron przeciwnych.

CWICZENIE EPIZODYCZNE - rodzaj ćwiczenia taktycznego, w czasie którego szkoleni rozwiązują samodzielnie bądź w małych zespołach pewne ściśle określone fragmenty organizacji lub prowadzenia działań bojowych.

CWICZENIE EGZAMINACYJNE - odmiana ćwiczenia kontrolnego stosowana w szkolnictwie wojskowym mająca na celu sprawdzenie stopnia opanowania przez szkolonych określonego zakresu wiadomości i umiejętności na zakończenie szkolenia /roku szkoleniowego/.

CWICZENIE JEDNOSTRONNE - forma ćwiczenia taktycznego, w którym szkolony zespół działa tylko w charakterze wojsk własnych. /Stronę przeciwną podgrywiają zespoły podległe kierownikowi ćwiczenia/.

CWICZENIE JEDNOSZCZEBŁOWE - ćwiczenie taktyczne, w którym bierze udział tylko jeden szczebel organizacyjny /np. dowództwo pułku, dowództwo dywizji, itd./.

CWICZENIE GŁÓWNE - ćwiczenie grupowe, kompleksowe, w ASG WP mające na celu - na podstawie teorii uzyskanej z wykładów i seminariów oraz konkretnej sytuacji bojowej - nauczyć zasad i norm taktyki lub sztuki operacyjnej, metod planowania, organizacji oraz kierowania działaniami bojowymi na szczeblach taktycznych lub operacyjnych.

C.g. składają się z kilkunastu zajęć obejmujących taktykę ogólną i taktykę rodzajów wojsk, przy czym w każdym zajęciu występuje jeden lub kilka problemów, z reguły przerabianych w ujęciu systemowym, kompleksowym. Ćwiczenie główne przerabia się w zasadzie w jednolitym ujęciu czasowym i tematycznym, w wyższym szkolnictwie wojskowym na wszystkich kierunkach studiów z uwzględnieniem specyfiki wojsk lądowych oraz wojsk OPK i lotnictwa.

CWICZENIE GRUPOWE - najprostsza forma ćwiczenia taktycznego, podczas którego wszyscy uczestnicy występują jednocześnie w tej samej roli. Kierownik ćwiczenia grupowego występuje najczęściej w charakterze wyższego przełożonego lub sąsiada, informując szkolonych o przebiegu działań wojsk własnych i nieprzyjaciela.

CWICZENIE KOMPANIJNE - ćwiczenie prowadzone na szczeblu kompanii, ćwiczenie taktyczne z wojskami.

CWICZENIE KOMPLEKSOWE - ćwiczenie taktyczne, którego celem jest przerobienie w czasie jednorazowego przedsięwzięcia kilku tematów szkoleniowych.

CWICZENIE KONTROLNE - forma ćwiczenia taktycznego, mającego na celu sprawdzenie stanu wyszkolenia dowódców, sztabów i wojsk.

CWICZENIE METODYCZNE - forma ćwiczenia taktycznego mającego na celu rozwinięcie umiejętności i opanowanie sposobów opracowywania /organizowania i przeprowadzenia/ ćwiczeń w procesie dydaktycznym wojska.

ĆWICZENIE POKAZOWE - forma ćwiczenia taktycznego mającego na celu unocznienie właściwych metod organizowania i przeprowadzenia ćwiczenia na dany temat lub sposobów działania w różnych skomplikowanych sytuacjach bojowych.

ĆWICZENIE PUŁKOWE - ćwiczenie prowadzone na szczeblu pułku, → ćwiczenie taktyczne z wojskami.

ĆWICZENIE SPECJALNE - ćwiczenie taktyczne, w czasie którego przerabia się pewien wąski i specyficzny problem.

ĆWICZENIE SZKIELETOWE - forma ćwiczenia dowódczo - sztabowego odbywanego w terenie, gdzie rozgrywane są wszystkie czynności dowódców i sztabów w zakresie organizacji i prowadzenia walki. C.s.z. odbywają się zawsze ze środkami łączności i mogą być prowadzone z oznaczonymi elementami ugrupowania bojowego lub epizodycznym udziałem wojsk.

ĆWICZENIE TAKTYCZNE - forma praktycznego szkolenia oficerów, sztabów i wojsk w terenie lub pomieszczeniach, podczas którego ćwiczący działają zgodnie z zasadami taktycznymi zakładającymi warunki zbliżone do rzeczywistego pola walki.

ĆWICZENIE TAKTYCZNE ZE STRZELANIEM AMUNICJĄ BOJOWĄ - rodzaj ćwiczenia, w którym zadania taktyczne wykonywane są w ścisłym powiązaniu z zadaniami ogniowymi. Zadania ogniowe rozwiązywane są przez pododdziały praktycznie, z zastosowaniem amunicji bojowej, granatów, min, itp. Ćwiczenia takie organizują i przeprowadzają z zasady dowódcy o dwa szczeble wyżej od dowódców pododdziałów /oddziałów/ ćwiczących.

ĆWICZENIE TAKTYCZNE Z WOJSKAMI - rodzaj ćwiczenia taktycznego stosowanego głównie w celu rozwijania umiejętności współdziałania i doskonalenia w zespołowym działaniu pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych różnych rodzajów sił zbrojnych, wojsk i służb w warunkach zbliżonych do rzeczywistego pola walki. C.t.z w. stanowią zasadniczą formę sprawdzenia, podnoszenia i utrzymania gotowości bojowej wojsk.

ĆWICZENIE SPRAWDZAJĄCE - odmiana ćwiczenia kontrolnego stosowana w szkoleniu wojskowym, mająca na celu sprawdzenie stopnia opanowania przez szkolonych określonego zakresu wiadomości i umiejętności po cyklu tematów, np. z natarcia lub obrony.

ĆWICZENIE WIELOSZCZEBLOWE - forma ćwiczenia taktycznego, w którym uczestniczą zespoły ćwiczące dwóch i więcej kolejnych szczebli dowodzenia.

ĆWICZENIE ZGRYWAJĄCE - forma ćwiczenia taktycznego, którego celem jest

zgrywanie działania wojsk i sztabów różnych szczebli dowodzenia oraz elementów ugrupowania bojowego w ramach realizacji wspólnych zadań bojowych.

DECYZJA STRON -

- 1/ wariant rozwiązania zadań postawionych stronom ćwiczącym w określonej sytuacji taktycznej /operacyjnej/
- 2/ dokument ćwiczenia opracowywany do ćwiczeń prowadzonych wg decyzji autorskich np. w ćwiczeniu grupowym.

DOKUMENTACJA ĆWICZENIA TAKTYCZNEGO - zbiór dokumentów opracowanych pisemnie i graficznie, wyrażających merytoryczną i metodyczną stronę ćwiczenia taktycznego, zapewniających realizację wszystkich zagadnień szkoleniowych i przez to osiągnięcie zamierzonych celów szkoleniowych. Ze względu na przeznaczenie i wykorzystanie w toku jego prowadzenia, a także ze względu na ich treść, d.ć.t. dzieli się na: dokumenty przeznaczone tylko dla kierownictwa ćwiczenia; dokumenty dla ćwiczących; dokumenty organizacyjno - rozkazodawcze.

DOKUMENTY ĆWICZENIA TAKTYCZNEGO PRZEZNACZONE TYLKO DLA KIEROWNICTWA ĆWICZENIA - dokumenty, które przedstawiają stronę metodyczną i organizacyjną ćwiczenia i zawierają uzasadnienie problemów dydaktycznych stworzonych dla ćwiczących, a także określają zakres i sposoby działania kierownictwa ćwiczenia i podległych mu zespołów. Do tej grupy zalicza się: plan przeprowadzenia ćwiczenia /cz. graficzna i opisowa/; plan działania rodzajów wojsk i służb; dokumenty dotyczące organizacji łączności; plan regulacji ruchu; plan pozorowania przeciwnika; plan strzelania amunicją bojową; schemat sytuacji tarczowej; położenie wyjściowe i położenie stron; opracowanie metodyczne; rozwiązania autorskie problemów /zadań/ dydaktycznych stworzonych dla ćwiczących; plan podawania wiadomości; plan działania podgrywki.

DOKUMENTY ĆWICZENIA PRZEZNACZONE DLA ĆWICZĄCYCH - dokumenty, które zawierają problemy dydaktyczne dla ćwiczących i informacje taktyczno-operacyjne stanowiące bazę do rozwiązania tych problemów. Do tej grupy zalicza się: założenia taktyczne z załącznikami; rozkazy i zarządzenia bojowe szczebla nadrzędnego; inne dokumenty zawierające informacje napływające do ćwiczącego sztabu od szczebla nadrzędnego, podwładnych i sąsiadów /np. komunikaty, meldunki itp./.

DOKUMENTY ORGANIZACYJNO - ROZKAZODAWCZE ĆWICZENIA - dokumenty, które zawierają ustalenia wykonawcze kierownika ćwiczenia dotyczące przedsię-

wziąć w zakresie opracowania, zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia. Do tej grupy zalicza się: plan przygotowania ćwiczenia; rozkaz w sprawie zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia; rozkaz w sprawie przeprowadzenia sprawdzianu; plan przeprowadzenia sprawdzianu; plan omówienia ćwiczenia; inne dokumenty, w których zawarte są ustalenia dotyczące przygotowania kierownictwa i ćwiczących do ćwiczenia /np. plan rekonesansu do ćwiczenia, plan przygotowania kierownictwa ćwiczenia/.

DOPUSZCZENIE DO ĆWICZEN - decyzja przełożonego uznająca ćwiczących za odpowiednio przygotowanych do udziału w ćwiczeniu, wzięta na podstawie wyników sprawdzianu, przeprowadzonego po zrealizowaniu wszystkich zaplanowanych programowych przedsięwzięć organizacyjno - szkoleniowych, a prezentowany poziom wyszkolenia dowódców, sztabów i wojsk gwarantuje osiągnięcie zakładanych celów ćwiczenia. W razie stwierdzenia niedomagań szkoleniowych zarządza się podjęcie przedsięwzięć organizacyjno-szkoleniowych zapewniających należyte przygotowanie dowódców, sztabów i wojsk do ćwiczenia.

Podstawą dopuszczenia do ćwiczenia mogą być również wyniki kontroli szkolenia, różnorodnych treningów, przeglądów itp. prowadzonych przez szczeble nadrzędne. Do ćwiczenia może być dopuszczony ZT, oddział /pododdział/, który uzyskał ze sprawdzianu ogólną ocenę co najmniej dostateczną, a z każdego działu priorytetowego nie niższą niż 3.00.

DOZÓR ŚWIETLNY - element urządzeń rejonu ćwiczenia /strzelania/; urządzenie rejonu ćwiczenia; charakterystycznie świecący, dobrze widoczny i trudny do zniszczenia przedmiot /urządzenie, obiekt/ najczęściej celowo ustawiony w terenie w rejonie celów do strzelania, służący do określania: punktów, kierunków, pasów, rubieży itp. podczas strzelania. D.ś. oznacza się numerami lub nazwami.

DYNAMIKA WALKI - rozgrywanie sytuacji bojowych zgodnie z planem przeprowadzenia ćwiczenia dla osiągnięcia zamierzonych celów szkoleniowych. D.w. może być zaplanowana lub kształtować się w toku trwania ćwiczenia zgodnie z decyzjami dowódców ćwiczących stron.

E

ETAP ĆWICZENIA - część ćwiczenia określona w czasie i w przestrzeni, w której ćwiczący realizują określone, kolejno po sobie następujące zagadnienia szkoleniowe, stanowiące w miarę zamkniętą całość części ćwiczenia. Podstawę podziału ćwiczenia na etapy stanowią cele i zagadnienia szkoleniowe. Każdy etap ćwiczenia stanowi jak gdyby odrębny temat będący częścią ogólnego tematu i zawiera własne szczegółowe cele i zagadnienia

szkoleniowe. Etapów ćwiczenia nie należy utożsamiać z etapami walki, bowiem w toku prowadzenia określonych działań bojowych można zaplanować kilka etapów.

F

FIGURA BOJOWA - tarcza imitująca sylwetkę celu żywego, środków ogniowych sprzętu bojowego, używana do nauki strzelania, ustawiania pól tarczowych, nauki oceny odległości, prowadzenia rozpoznania itp. Figury bojowe występują w wielkości naturalnej imitowanego obiektu /do strzelań z broni bojowej/ lub odpowiednio zmniejszonej /do strzelań z broni sportowej lub małokalibrowej na bliskie odległości/. F.b. posiadają znormalizowane wymiary, kształt oraz barwę. Każda F.b. posiada swoje oznaczenie cyfrowe lub cyfrowo - literowe. Cyfra jest numerem porządkowym f.b. w obowiązującym w WP albumie zawierającym wzory f.b. Litera przy numerze porządkowym oznacza wersję danej figury /okopany, biegnący, widok z boku, itp./.

G

GŁĘBOKOŚĆ ĆWICZENIA - odległość, jaką wojska muszą przebyć w ćwiczeniu od rozpoczęcia do zakończenia ćwiczenia. Ćwiczenie taktyczne w zależności od szczebla prowadzi się na głębokość nie mniejszą niż:

- kompanijne - 20 km;
- batalionowe - 40 km;
- pułkowe - 60 km;
- dywizyjne - 120 km;

GŁĘBOKOŚĆ POLA TARCZOWEGO - odległość między pierwszą i ostatnią rubieżą celów /tarcz/, G.p.t. powinna zapewnić możliwość rażenia celów na różnych odległościach, rozegrania kilku epizodów taktycznych kolejno po sobie następujących /atak, walka w głębi, kontratak/, pełnego współdziałania między pododdziałami oraz środkami wzmocnienia i wsparcia. G.p.t. określają instrukcję i programy strzelań.

GŁÓWNY AUTOR ĆWICZENIA - oficer kierujący zespołem wyznaczonym do opracowania ćwiczenia /zespół autorski/. Główny autor ćwiczenia spełnia wiodącą rolę w zespole autorskim zarówno w kwestii organizacji pracy zespołu, jak i pracy koncepcyjnej zespołu. Często wykonuje on główne dokumenty ćwiczenia taktycznego /operacyjnego/ oraz utrzymuje stały kontakt z dowódcą /kierownikiem ćwiczenia/.

GRA WOJENNA - forma ćwiczenia dowódczo - sztabowego, stosowanego w szkoleniu oficerów, zwłaszcza dowódców oraz słuchaczy akademii wojskowych w celu doskonalenia ich umiejętności rozwiązywania umownych taktycznych

problemów pola walki. W g.w. zespoły ćwiczące, stanowiące jednolite w swej strukturze organy dowodzenia, rozmieszczone są dowolnie, niezależnie od ćwiczebnej sytuacji bojowej. G.w. z reguły odbywa się w pomieszczeniach stałych, wszystkie zaś działania wojsk są rozgrywane na mapach, a tylko niekiedy w terenie, również bez udziału wojsk. G.w. może być jednostronna lub dwustronna; jedno - lub wieloszczeblowa, bez lub ze stosowaniem środków łączności.

GRUPA CEŁÓW - kilka celów pojedynczych /pojedynczych figur bojowych/ rozmieszczonych na określonym niewielkim obszarze.

GRUPA KONTROLNA WOJSK RAKIETOWYCH I ARTYLERII - zespół oficerów powołany na czas ćwiczeń w celu sprawdzenia: dowiązania topograficznego stanowisk dowódczo - obserwacyjnych, placówek i punktów pododdziałów rozpoznania oraz stanowisk ogniowych /startowych/; określania współrzędnych celów, dokładności przygotowania początkowych danych do strzelania; określania uchyień wybuchów w stosunku do celów, jak również - innego rodzaju zadań. /skład i organizacja pracy grup kontrolnych uzależniona jest od szczebla i celów ćwiczenia/.

GRUPA PODGRYWAJĄCA → zespół podgrywający.

I

IMITOWANIE - zespół przedsięwzięć realizowanych przez kierownictwo ćwiczenia lub specjalnie wyznaczone do tego celu pododdziały, mających wytworzyć u ćwiczących wizję sprzętu przeciwnika lub działania tego sprzętu /również amunicji oraz różnych innych obiektów przeciwnika/. Imitowanie wchodzi w zakres szerszego działania, jakim jest pozorowanie. Imitować można ogień km, działa, wybuch jądrowy, zniszczenia itp. Pozorować natomiast działanie plutonu czołgów przeciwnika w natarciu itp.

W szkoleniu pojęcie imitowanie jest bardzo często równoznaczne z podgrywaniem ćwiczebnych wartości nastaw przyrządów celowniczych dla szkolonych obsług i załóg. Służą do tego celu przyrządy zwane imitatorami.

K

KARY TAKTYCZNE - przedsięwzięcia organizacyjne stosowane przez kierownictwo ćwiczenia, w celu "ukarania" ćwiczącego za nierealne, ryzykanckie bądź nieuzasadnione działanie. Karami taktycznymi mogą być:

- nieprzyznanie powodzenia;
- zadanie strat /wyłączenie części sił z walki/;
- obniżenie tempa działań;
- wprowadzenie zaskakującego działania przeciwnika /np. zasadzka,

niespodziewane uderzenie, nierozpoznane siły i środki/;

K.t. są istotnym instrumentem w ręku kierownictwa podnoszącym realizm ćwiczenia oraz zmuszającym do traktowania przeciwnika jako równorzędnego partnera.

KIEROWNIK ĆWICZENIA - oficer, zazwyczaj dowódca - odpowiedzialny za całokształt czynności związanych z opracowaniem, organizowaniem i prowadzeniem ćwiczenia taktycznego /operacyjnego/.

KIEROWNICTWO ĆWICZENIA - zespół oficerów powołany do zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia taktycznego /oper./ . Skład k.ć. zależy od rodzaju i rozmachu ćwiczenia. Mogą stanowić go następujące osoby funkcyjne: kierownik ćwiczenia, zastępca kierownika ds. politycznych, zastępca kierownika do działań strony przeciwnej, zastępca kierownika ds. tyłowych, zastępca kierownika ds. technicznych, zastępca kierownika ds. lotniczych, zastępca kierownika ds. marynarki wojennej, pomocnik kierownika ds. pozorowania przeciwnika, pom. kier. ds. sytuacji tarczowej, rozjemcy ogniowi, oficerowie prokuratury wojskowej, sztab ogólnowojskowy, zespół /grupa/ kontrolno - badawczy, szefowie rodzajów wojsk i służb, grupy kontrolne wojsk raketowych artylerii, grupa /zespół/ podgrywający.

KOMISJA PROWADZĄCA SPRAWDZIAN - zespół oficerów wyznaczonych do przeprowadzenia sprawdzianu rozkazem dowódcy prowadzącego ćwiczenie. Skład komisji określa dowódca prowadzący ćwiczenie w zależności od potrzeb.

KONCEPCJA METODYCZNA - część koncepcji taktyczno - metodycznej wyrażająca stronę organizacyjno - metodyczną przebiegu planowanego ćwiczenia.

K.m. powinna zawierać:

- cele ćwiczenia;
- rodzaj ćwiczenia;
- rozmach ćwiczenia;
- wstępny podział zagadnień na etapy;
- wstępny podział czasu trwania ćwiczenia;
- skład ćwiczących;
- rejon ćwiczenia;
- warunki przeprowadzenia ćwiczenia;
- sposób rozpoczęcia ćwiczenia.

KONCEPCJA TAKTYCZNA - część koncepcji taktyczno - metodycznej wyrażająca sposób i warunki działania wojsk własnych i przeciwnika w ćwiczeniu.

K.t. powinna zawierać:

- zamiary działań obu stron obejmujące cały czas trwania ćwiczenia;

- rodzaj działań prowadzonych przez obie strony do momentu rozpoczęcia ćwiczenia;

- zarys położenia wyjściowego i kolejnych położań dynamicznych;

Ponadto w zależności od rodzaju ćwiczenia i jego tematu należy podać:

- rubież wejścia do walki;

- rubież zakończenia ćwiczenia;

- rejon strzelań amunicją bojową, boju spotkaniowego, alarmowe itp.

KONCEPCJA TAKTYCZNO - METODYCZNA - wstępny projekt ogólnego planu i warunków działania wojsk własnych i przeciwnika w ćwiczeniu oraz podstawy metodyczne przebiegu tego ćwiczenia. K.t-m. składa się z koncepcji taktycznej ćwiczenia i koncepcji metodycznej ćwiczenia.

KRYTERIA PODZIAŁU ĆWICZENIA - charakterystyczne cechy /właściwości/, ze względu na które dokonuje się podziału /klasyfikacji/ ćwiczeń.

Zasadniczym kryterium podziału ćwiczeń na ich główne rodzaje jest stopień zbliżenia ćwiczeń taktycznych do przewidywanych działań bojowych /realizm ćwiczeń taktycznych/. Wg tego kryterium ćwiczenia dzielą się na: ćwiczenia grupowe, treningi sztabowe, ćwiczenia dowódczo - sztabowe /gry wojenne i ćwiczenia szkieletowe/, ćwiczenia taktyczne z wojskami, ćwiczenia taktyczne z wojskami ze strzelaniem amunicją bojową.

Ponadto, w zależności od przyjętego kryterium podziału, ćwiczenia taktyczne można podzielić:

1. W zależności od celów szkoleniowych:

- ćwiczenia doskonalące;
- ćwiczenia pokazowe;
- ćwiczenia doświadczalne;
- ćwiczenia metodyczne;
- ćwiczenia zgrywające;
- ćwiczenia kontrolne.

2. W zależności od tematu:

- ćwiczenia epizodyczne;
- ćwiczenia kompleksowe;

3. W zależności od liczby szczebli ćwiczących:

- ćwiczenia jednoszczeblowe;
- ćwiczenia wieloszczeblowe.

4. W zależności od liczby stron ćwiczących:

- ćwiczenie jednostronne;
- ćwiczenie dwustronne.

5. W zależności od szczebla dowodzenia:

- ćwiczenie kompanijne /równorzędne/;
- ćwiczenie batalionowe /równorzędne/;
- ćwiczenie pułkowe;
- ćwiczenie brygadowe;
- ćwiczenie dywizyjne;
- ćwiczenie armijne.

(L)

LIMITY -

1. Wyznaczona decyzją przełożonych, ograniczona ilość środków materiałowych, resursów itp. przeznaczona do wykorzystania w procesie szkolenia.

2. Punkt części opisowej planu przeprowadzenia ćwiczenia zawierający informację o przydzielonych na ćwiczenie ilościach środków pozoracji, amunicji bojowej, motogodzin, kilometrów itp.

(M)

METODYKA ĆWICZEN TAKTYCZNYCH - część składowa metodyki szkolenia operacyjno - taktycznego, która zajmuje się jedną z zasadniczych form tegoż szkolenia, a mianowicie ćwiczeniami taktycznymi. M.ć.t. określa cele, treści i rodzaje ćwiczeń taktycznych oraz wypracowuje racjonalne zasady i sposoby opracowania, organizowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych. Obejmuje cztery podstawowe działy:

- podstawy teoretyczne ćwiczeń taktycznych;
- opracowanie ćwiczeń taktycznych;
- organizowanie ćwiczeń taktycznych;
- prowadzenie ćwiczeń taktycznych.

METODA SZKOLENIA TAKTYCZNO - OPERACYJNEGO - dział dydaktyki wojskowej. Określa cele, treści, formy i metody przygotowania oficerów, sztabów i wojsk do właściwego działania na przyszłym polu walki.

Przedmiotem badań m.sz.t-o. są:

- sposoby określania celów i doboru treści szkolenia z zakresu sztuki operacyjnej, taktyki ogólnej oraz taktyki rodzajów wojsk i służb z uwzględnieniem poszczególnych szczebli dowodzenia i poziomów szkolenia wojskowego;
- korelacje i wzajemne związki między przedmiotami taktycznymi i operacyjnymi;
- podział treści szkolenia taktyczno -operacyjnego na grupy tematyczne;
- formy organizacyjne i metody szkolenia indywidualnego i zespołowego;
- organizacja i prowadzenie zespołowych zajęć taktycznych;

- przygotowanie się dowódców /wykładowców/ oraz szkolonych żołnierzy, sztabów i wojsk do zajęć taktyczno - operacyjnych;
- pomiar skuteczności szkolenia taktycznego.

0

OCENA ĆWICZEŃ - określenie wartości działalności taktycznej lub taktycznej i ogniowej ćwiczących w toku ćwiczenia taktycznego oraz jej sklasyfikowanie słowne lub cyfrowe.

OCENA STRZELANIA AMUNICJĄ BOJOWĄ - element oceny ćwiczeń taktycznych ze strzelaniem amunicją bojową. Warunki oceniania określają instrukcje i programy strzelań.

OCENA ZA DZIAŁANIE TAKTYCZNE - element oceny ćwiczeń. O.z.d.t. składa się z ocen za:

- działalność dowództw i sztabów;
- praktyczne działanie oddziałów /pododdziałów/;
- zabezpieczenie działań bojowych;
- zabezpieczenie tyłowe.

OFICER PROKURATURY WOJSKOWEJ W ĆWICZENIACH TAKTYCZNYCH - oficer /pracownik prokuratury wojskowej/ wyznaczony w ćwiczeniach taktycznych szczebla dywizyjnego w celu zabezpieczenia jego przebiegu pod względem profilaktycznym i śledczo - dochodzeniowym. Oficer /oficerowie/ prokuratury podlegają kierownikowi ćwiczenia i wykonują postawione przez niego zadania.

OPRACOWANIE ĆWICZENIA - zespół czynności organizacyjno - wykonawczych związanych z wykonaniem pełnej dokumentacji ćwiczeń. Przedsięwzięcia te realizowane są przez autora ćwiczenia lub zespół autorski.

OPRACOWANIE KONCEPCJI TAKTYCZNO - METODYCZNEJ - etap pracy autora lub kierownika ćwiczenia; stworzenie wstępnego projektu ogólnego planu i warunków działania w ćwiczeniu wojsk własnych i przeciwnika oraz przyjęcie wstępnych ustaleń metodycznych co do przebiegu ćwiczenia.

OPRACOWANIE METODYCZNE - dokument, na podstawie którego szkolący prowadzi poszczególne zajęcia ćwiczenia. O.m. opracowuje się wyłącznie do ćwiczeń grupowych. Sporządza się je oddzielnie do każdego zajęcia i powinno ono zawierać: temat zajęcia; cel zajęcia; czas trwania zajęcia, zagadnienia szkoleniowe i podział czasu ogólnego na poszczególne zagadnienia; pomoce naukowe; wskazówki organizacyjno - metodyczne; przebieg zajęć.

ORGANIZACJA ŁĄCZNOŚCI W ĆWICZENIU - całokształt przedsięwzięć realizowanych przez szefa łączności szczebla organizującego ćwiczenie i wyznaczone pododdziały łączności zapewniających utrzymanie ciągłej i niezawodnej łączności pomiędzy kierownictwem ćwiczenia i podległymi mu osobami funkcyjnymi /zespołami/, a także pomiędzy kierownikiem /sztabem kierownictwa/ ćwiczenia i ćwiczącymi sztabami i pododdziałami o dwa szczeble niżej. O.ł. przedstawia się w planie łączności.

ORGANIZOWANIE ĆWICZENIA - realizowanie szeregu złożonych przedsięwzięć umożliwiających właściwe rozpoczęcie i przeprowadzenie ćwiczeń. Przedsięwzięcia te organizuje z reguły kierownik ćwiczenia wraz ze swoim sztabem. Do głównych przedsięwzięć organizowania ćwiczenia zaliczamy:

- opracowanie rozkazu dowódcy w sprawie zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia;
- urządzenie rejonu ćwiczenia;
- organizacja zabezpieczenia materiałowego, technicznego i medycznego ćwiczenia;
- organizacja łączności aparatu kierowniczego;
- przygotowanie kierownictwa do ćwiczenia;
- przygotowanie pododdziału pozorowania przeciwnika;
- przygotowanie do ćwiczenia pododdziałów /oddziałów/ i sztabów ćwiczących.

OZNAKOWANIA STOSOWANE W CZASIE ĆWICZEN - oznaczenie w widoczny sposób członków kierownictwa ćwiczenia i podległych mu zespołów, miejsc ich pracy i środków transportu oraz jednej z ćwiczących stron, a także niektórych rejonów ćwiczenia taktycznego. Sposób oznakowania określa instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych.

PAS BEZPIECZENSTWA - wydzielony w rejonie ćwiczenia /na strzelnicy lub na pasie taktycznym/ teren o określonej głębokości i szerokości, ograniczający ruch wojsk bez obawy poniesienia strat od własnego ognia. Głębokość i szerokość pasa bezpieczeństwa zależy od szczebla strzelającego pododdziału; rodzaju strzelających środków ogniowych /broni/; kierunku strzelania oraz stopnia ukrycia własnych wojsk. Wyróżnia się przedni i boczne pasy bezpieczeństwa. Na planie strzelań amunicją bojową zewnętrzne granice pasów bezpieczeństwa zaznacza się ciągłymi czarnymi liniami.

PLAN DZIAŁANIA STRONY PRZECIWNEJ - jeden z dokumentów ćwiczenia.

Opracowywany jest w ćwiczeniach dwustronnych /najczęściej w dwustronnych ćwiczeniach z wojskami/. Zawiera wszelkie dane niezbędne dla kierownictwa ćwiczenia i aparatu kontrolno - rozjemczego do sterowania działaniem jednej ze stron w ćwiczeniu - przyjętej jako przeciwnik.

PLAN ŁĄCZNOŚCI - dokument bojowy określający organizację i zasady funkcjonowania systemu łączności oraz zadania dla wszystkich sił i środków łączności będących w dyspozycji danego szczebla dowodzenia. Opracowany również dla potrzeb ćwiczeń organizowanych i prowadzonych w okresie pokojowym w ramach szkolenia wojsk i sztabów.

PLAN - KONSPEKT PRZEPROWADZENIA ĆWICZENIA - dokument wykonany na mapie do przeprowadzenia ćwiczenia na szczeblu kompani i batalionu. Dokument ten zawiera część graficzną i jako uzupełnienie część opisową również wykonywaną na mapie, Część graficzna zawiera: zamiar taktyczny stron; położenie wyjściowe; zadania bojowe szczebla nadrzędnego; zadania ćwiczących stron do czasu rozpoczęcia ćwiczenia; zadania bojowe ćwiczących pododdziałów oraz sąsiadów; zarys dynamiki walki; zmiany SD. Część opisowa zawiera: temat i cele szkoleniowe; czas przeprowadzenia ćwiczenia; skład ćwiczących; etapy ćwiczenia; organizację łączności; zabezpieczenie materiałowe.

PLAN OMDWIENIA ĆWICZENIA TAKTYCZNEGO - dokument z zasady opracowywany w trakcie ćwiczenia, na podstawie którego kierownik ćwiczenia omawia przeprowadzone ćwiczenie. P.o.ć. zawiera: temat; cele szkoleniowe; zamiar operacyjno - taktyczny /taktyczny/; analizę działań bojowych wojsk w poszczególnych etapach; stopień osiągnięcia celów szkoleniowych; ocenę ćwiczących dowódców i sztabów; ocenę wyszkolenia i zgrania związku taktycznego, oddziałów i pododdziałów, zadania do usunięcia stwierdzonych niedociągnięć.

PLAN PODAWANIA WIADOMOŚCI - dokument wykonywany do ćwiczeń, w których występuje grupa podgrywająca. Ma on na celu zabezpieczenie sprawnego napływu informacji o przeciwniku, sąsiadach, przełożonym ćwiczącego oraz o ZT, /oddziałach, pododdziałach/ wchodzących organizacyjnie w skład szczebla ćwiczącego, ale faktycznie nie biorących udziału w ćwiczeniu. P.p.w. jest podstawowym dokumentem roboczym grupy podgrywającej. Powinien on zawierać dane odnośnie czasu przekazania informacji /astronomicznego i operacyjnego/ adresata informacji oraz sposobu, w jaki powinna ona zostać przekazana. P.p.w. może być wykonywany w różnej formie: graficznie na mapie lub szkicu uzupełnionym opisem oraz tabelarycznej.

Przykładowy wzór tabeli:

Czas przek. infor.	Czas operacyjny	Adresat	Treść informacji		Kto przekazał	Kto przyjął	Uwagi
			niezakodowana	zakodowana			

PLAN POZOROWANIA PRZECIWNIKA - dokument graficzny przedstawiający skład, zadania oraz sposób działania sił i środków przeznaczonych do pozorowania pola walki. P.p.p. stanowi podstawę kierowania działaniami sił i środków przeznaczonych do pozorowania w ćwiczeniu taktycznym /operacyjnym/ z wojskami. P.p.p. wykonuje się na mapie o dużej skali i uzupełnia opisem.

PLAN PRZEPROWADZENIA ĆWICZENIA - dokument określający koncepcję merytoryczną i metodyczną ćwiczenia oraz regulujący jego stronę organizacyjną, stanowiący podstawę do przeprowadzenia ćwiczenia. P.p.ć. opracowuje się w formie graficznej i uzupełnia częścią opisową. Część graficzna obejmuje: zamiar operacyjno - taktyczny /taktyczny/ stron; położenie wyjściowe; zadania bojowe szczebla nadrzędnego; zadania ćwiczących stron do czasu rozpoczęcia ćwiczenia; zadania bojowe ćwiczących związków taktycznych /oddziałów, pododdziałów/ oraz sąsiadów; zarys dynamiki walki ćwiczących stron; czas i miejsce wykonywania strzelań amunicją bojową; rozmieszczenie i osie zmian SD oraz organizację łączności. Część opisowa obejmuje: temat i cele szkoleniowe; rodzaj ćwiczenia; czas przeprowadzenia ćwiczenia; skład wojsk /sztabów/ biorących udział w ćwiczeniu; rozmach ćwiczenia; etapy ćwiczenia i zasadnicze przedsięwzięcia realizowane przez kierownictwo ćwiczenia; organizację pozorowania /podgrywki/; limity oraz organizację łączności i dowodzenia.

PLAN PRZYGOTOWANIA ĆWICZENIA - dokument opracowywany na podstawie rocznych planów i programów szkolenia oraz wytycznych dowódcy. P.p.ć. zawiera: temat, cele i zagadnienia szkoleniowe; skład zespołu autorskiego; skład kierownictwa ćwiczenia oraz podległych mu zespołów; zestawienie zasadniczych prac związanych z przygotowaniem rejonu i materiałowo - technicznym zabezpieczeniem ćwiczenia; terminy opracowania planu przeprowadzenia ćwiczenia, przeprowadzenia rekonesansu, gotowości kierownictwa i ćwiczących. Dokument ten opracowuje się tylko do ćwiczeń pułkowych i dywizyjnych.

PLAN REGULACJI RUCHU - dokument opracowywany przez zespół autorski, według którego sztab kierownictwa ćwiczenia organizuje regulację ruchu w celu zapewnienia bezpieczeństwa podczas przejazdu wojsk biorących udział w ćwiczeniu przez tory kolejowe, autostrady, węzły dróg i tym podobne obiekty. P.r.r. zawiera: drogi marszu, na których organizowana będzie regulacja ruchu, rozmieszczenie posterunków regulacji ruchu, organizację łączności z posterunkami regulacji ruchu, kalkulacje czasowe maszerujących wojsk.

PLAN STRZELAN AMUNICJĄ BOJOWĄ - dokument opracowywany w formie graficznej na mapie o dużej skali lub szkicu. Dokument ten wykonuje się do ćwiczeń z wojskami ze strzelaniem amunicją bojową. Zawiera on dane niezbędne do organizacji i przeprowadzenia strzelania amunicją bojową lub bombardowania w ćwiczeniu.

PLANY DZIAŁANIA RODZAJÓW WOJSK I SŁUŻB - dokumenty ćwiczenia taktycznego stanowiące swoiste konspekty dla szefów rodzajów wojsk i służb kierownictwa ćwiczenia do szkolenia podległych szefów i pododdziałów specjalistycznych w toku ogólnowojskowego ćwiczenia taktycznego. Opracowuje się je na mapach w analogicznym układzie jak plan przeprowadzenia ćwiczenia dostosowując treść p.dz.r.w.i s. do zagadnień szkoleniowych planowanych dla danego rodzaju wojsk /służb/.

POLE TARCZOWE - obszar przeznaczony do prowadzenia strzelania amunicją bojową /bombardowania lotniczego/ z rozmieszczonymi na nim celami /fig.boj.: tarcze, makiety/ pozorujące sytuację taktyczną i ogniową imitującą ugrupowanie bojowe i działanie nieprzyjaciela. Na p.t. ustawia się cele dla poszczególnych środków ogniowych różnych rodzajów broni, a do pokazywania i uruchamiania celów wykorzystuje się specjalne urządzenia /podnośniki, tarczociągi/.

POMOCNIK KIEROWNIKA ĆWICZENIA DO SPRAW POZOROWANIA PRZECIWNIKA - oficer wyznaczony zazwyczaj spośród doświadczonych oficerów sztabu lub dowódców pododdziałów. Do jego dyspozycji przydziela się oficerów specjalistów /wojsk inżynierskich, chemicznych, łączności/ niezbędną ilość żołnierzy oraz środki łączności, transportu, oznakowania i pozorowania.

POMOCNIK KIEROWNIKA ĆWICZENIA DO SPRAW SYTUACJI TARCZOWEJ - oficer wyznaczony na czas ćwiczeń taktycznych ze strzelaniem amunicją bojową i bombardowaniem w celu przygotowania i kierowania polem tarczowym.

✓ POŁOŻENIE STRON O..... /data, godz./ - dokument ćwiczenia taktycznego najczęściej bez udziału wojsk, który przedstawia położenie stron do ro-

zegrania kolejnych zagadnień szkoleniowych /niekiedy etapów ćwiczenia/.

✓ POŁOŻENIE WOJSK WŁASNYCH I WIADOMOŚCI O NIEPRZYJACIELU - załącznik do założenia taktycznego wykonywany w formie graficznej /na kalce lub mapie/ przedstawiający położenie w określonym terminie /data, godz./ poszczególnych elementów ugrupowania bojowego szczebla ćwiczącego i w niezbędnym zakresie również elementów ugrupowania przełożonego, sąsiadów oraz nieprzyjaciela /w zakresie umożliwiającym jego ocenę przez ćwiczących/. Załącznik ten wykonuje się na podstawie położenia wyjściowego lub położenia stron.

✓ POŁOŻENIE WYJŚCIOWE STRON - jeden z elementów graficznej części planu przeprowadzenia ćwiczenia, przedstawiający położenie wojsk własnych i nieprzyjaciela w momencie rozpoczęcia ćwiczenia. P.w.s. warunkuje charakter i treść zadań bojowych przewidzianych do wykonania przez ćwiczących oraz przebieg dalszych działań. Może być wykonany na oddzielnej mapie. P.w.s. stanowi podstawę do opracowania założenia taktycznego /operacyjnego/ oraz położenia wojsk własnych i wiadomości o nieprzyjacielu na określoną godzinę. P.w.s. przedstawia się o dwa szczeble w dół.

POZORACYJNE ŚLADY DOTYCHCZASOWYCH WALK - jeden z elementów przygotowania i rozbudowy rejonu ćwiczenia. Wykonuje się je w celu stworzenia warunków maksymalnie zbliżonych do istniejących na rzeczywistym polu walki. P.ś.d.w. wykonuje się wykorzystując rozbite wraki czołgów, samochodów, samolotów, leje od bomb i pocisków, a także umownie oznacza się zniszczenie mostów i dróg itp.

POZOROWANIE POLA WALKI - zespół przedsięwzięć podejmowanych przez kierownictwo ćwiczenia w celu stworzenia warunków /sytuacji/ maksymalnie zbliżonych do rzeczywistości bojowej w ćwiczeniach taktycznych /operacyjnych/, zwłaszcza z wojskami. P.p.w., zorganizowane zgodnie z zasadami pogładowości i realizmu, umożliwią ćwiczącym wyobrażenie sytuacji taktycznej i działalności przeciwnika. Do p.p.w. wyznacza się zespoły żołnierzy różnych rodzajów wojsk i służb wyposażonych w odpowiedni sprzęt bojowy i środki p.p.w. /petardy, świece dymne, amunicja ćwiczebna, ćwiczebno - bojowe środki trujące itp./. Skład organizacyjny zespołu /pododdziału, oddziału/, jego uzbrojenie i wyposażenie zależy od rodzaju ćwiczenia i zadań, które ma wykonać w zakresie p.p.w. P.p.w. kieruje pomocnik kierownika ćwiczenia do spraw pozorowania przeciwnika. Podstawę p.p.w. stanowi plan pozorowania przeciwnika.

PORZĄDKOWANIE TERENU ĆWICZEN - doprowadzenie do należytego stanu terenu

po ćwiczeniu. W ramach p.t.ć. wykonuje się następujące czynności:

- organizuje się zbieranie i niszczenie niewybuchów amunicji i innych materiałów wybuchowych;

- odkaża się i ochrania teren skażony środkami trującymi lub środkami imitującymi skażenie aż do czasu uzyskania w nim stanu pełnego bezpieczeństwa;

- naprawia się uszkodzone odcinki dróg, zasypuje transzeje i okopy oraz usuwa zbędne zapory inżynierskie.

"PRACA DO WYKONANIA" - jedna z części składowych założenia taktycznego. Zawiera wskazówki dotyczące przygotowania szkolonych do ćwiczenia. Na przykład, w ćwiczeniu grupowym: w jakiej roli szkoleni mają wystąpić w czasie ćwiczenia /zajęcia/, a także co muszą wykonać w ramach przygotowania się do ćwiczenia /zajęcia/, termin meldowania się w celu otrzymania zadania lub inne zalecenia dla ćwiczących. P.d.w. z zasady podaje się wtedy, gdy zakres pracy szkolonych /ćwiczących/ jest mniejszy niż zakres pracy wynikający z sytuacji taktycznej przedstawionej w założeniu.

PREMIE TAKTYCZNE - umowna nazwa jednej z form oddziaływania na ćwiczących w przypadku ich prawidłowego działania. P.t. mogą występować w postaci:

- przyznawania powodzenia ćwiczącym;
- dostarczenia dodatkowych danych o przeciwniku;
- przydzielenia dodatkowych sił i środków /wzmocnienie lub wsparcie/;
- zadania strat stronie przeciwnej;
- wykonania zniszczeń stref skażeń, pożarów itp. utrudniających prowadzenie działań przez stronę przeciwną.

PROWADZENIE ĆWICZENIA - zespół czynności organizatorsko - kierowniczych wykonywanych przez kierownictwo ćwiczenia w celu realizacji założonych programów i celów szkoleniowych ćwiczenia.

PRZERWA OPERACYJNA - czas mierzony od momentu przerwania prowadzenia działań bojowych w ćwiczeniu do momentu ich wznowienia. Jest to celowa, zwykle krótka przerwa w prowadzeniu działań bojowych w ćwiczeniu przeznaczona najczęściej na: sprawdzenie, rozładowanie broni i zebranie łusek i niewystrzelanej amunicji oraz wydanie amunicji ślepej; uporządkowanie szyków ćwiczących; powrót do pierwotnego ugrupowania w celu powtórzenia przerabiania określonych zagadnień szkoleniowych itp.; P.o. może także wynikać z przyczyn losowych np. nieszczęśliwy wypadek w trakcie ćwiczenia.

PRZESKOK W CZASIE OPERACYJNYM - zmiana dotychczas rozpatrywanej w ćwiczeniu sytuacji taktyczno - operacyjnej na nową, kolejną wynikającą z dyna-

miki walki z jednoczesną zmianą czasu operacyjnego. Przeskoki operacyjne mają z zasady miejsce w ćwiczeniach bez udziału wojsk.

PRZYGOTOWANIE ĆWICZENIA - zespół przedsięwzięć obejmujący cały szereg czynności związanych z opracowaniem i organizowaniem ćwiczeń taktycznych /operacyjnych/.

R

REJON ĆWICZENIA -

1. Obszar terenu, na którym planuje się i prowadzi ćwiczenie taktyczne R.ć. powinien:

- umożliwiać realizowanie tematu ćwiczenia;
- umożliwiać właściwe przerobienie wszystkich zaplanowanych zagadnień szkoleniowych, a tym samym przyczynić się do osiągnięcia postawionych celów szkoleniowych;
- stwarzać ćwiczącym utrudnienia terenowe i zapewnić rozwijanie umiejętności taktyczno - operacyjnej analizy właściwości terenu /obiektów i kierunków działania/;
- wykluczać możliwości niszczenia zasiewów, plonów, lasów, dróg itp.

2. Element rozkazu w sprawie zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia, w którym najczęściej określa się rejon ćwiczenia kilkoma charakterystycznymi punktami terenowymi oraz podaje kierunek prowadzenia działań.

REKONESANS REJONU ĆWICZENIA - zapoznanie się z rejonem planowanego ćwiczenia. R.r.ć. przeprowadza się po opracowaniu zamiaru operacyjno - taktycznego /taktycznego stron/ i na podstawie jego wyników precyzuje się plan przeprowadzenia ćwiczenia.

ROZBUDOWA INŻYNIERYJNA REJONU ĆWICZENIA - przedsięwzięcia mające na celu przygotowanie terenu pod względem inżynierskim do prowadzenia w nim ćwiczenia. R.i.r.ć. obejmuje: budowę schronów dla tarczowych i pozoracji; rozbudowę stanowisk dowodzenia kierownictwa ćwiczenia; wykonanie pozoracyjnych śladów dotychczasowych walk. Niedopuszczalne jest wykonywanie jakichkolwiek prac na rzecz ćwiczących wojsk.

ROZKAZ W SPRAWIE ZORGANIZOWANIA I PRZEPROWADZENIA ĆWICZENIA - dokument określający kompleks przedsięwzięć organizacyjnych związanych z przygotowaniem i przeprowadzeniem ćwiczenia taktycznego /operacyjnego/. Wydaje go dowódca odpowiedzialny za organizację i przeprowadzenie danego ćwiczenia.

ROZKAZ W SPRAWIE ZORGANIZOWANIA I PRZEPROWADZENIA SPRAWDZIANU - dokument, który zawiera ustalenia dowódcy dotyczące strony organizacyjnej i mery-

torycznej sprawdzianu w celu dopuszczenia ćwiczących do ćwiczenia.

ROZJEMCA OGNIOWY - oficer występujący w ćwiczeniu taktycznym ze strzelaniem amunicją bojową w charakterze neutralnego przedstawiciela kierownictwa ćwiczenia przy strzelających pododdziałach. Rozjemców ogniowych wyznacza się odpowiednio według ustaleń programów i instrukcji strzelań. Rozjemca /rozjemcy/ ogniowy podlega kierownikowi ćwiczenia.

ROZKAZY BOJOWE - forma przekazania zadań bojowych. Opracowuje się je zgodnie z wzorami dokumentów bojowych. Wykorzystywane są w ćwiczeniach taktycznych jako jedna z form przekazywania ćwiczącym zadań bojowych.

ROZLICZENIE FIGUR BOJOWYCH I AMUNICJI - element planu strzelań amunicją bojową zawierający dane o ilości i rodzaju figur bojowych użytych do ustawienia pola tarczowego oraz ilości amunicji niezbędnej do ich zniszczenia i warunkach strzelania. Najczęściej wykonywane jest w postaci tabelarycznej.

ROZMACH ĆWICZENIA - ogół cech /wskaźników/ charakteryzujących ćwiczenie pod względem przestrzeni czasu i angażowanych sił. Wskaźnikami rozmachu ćwiczenia są: szerokość pasa działania, szerokość odcinka przełamania, głębokość zadań, czas trwania ćwiczenia, tempo ruchu wojsk, nasycenie sił i środków na 1 km frontu, stosunki sił.

ROZPOCZYNIANIE ĆWICZENIA - zespół czynności organizatorsko - kierowniczych wykonywanych przez kierownictwo ćwiczenia, w celu zapewnienia sprawnego "rozruchu" wszystkich jednostek i elementów organizacyjnych biorących udział w ćwiczeniu. Ćwiczenie taktyczne najczęściej rozpoczyna się od sprawdzenia gotowości alarmowej, następnie wprowadza się ćwiczących w sytuację taktyczno - operacyjną i przekazuje się im /stawia/ zadania bojowe.

RUBIEŻ CEŁÓW -

1. element pola tarczowego;

2. pas terenu na polu tarczowym wyznaczony do rozmieszczenia /ustawienia/ celów /figury bojowe, makiety/, pozorujących najczęściej jeden z elementów położenia, ugrupowania bojowego lub działania nieprzyjaciela.

RUBIEŻ OTWARCIA OGNI - linia określona i oznaczona w terenie / na strzelnicy lub pasie taktycznym/, po której osiągnięciu wyznaczone pododdziały mogą otworzyć ogień podczas strzelań programowych i ćwiczeń taktycznych połączonych ze strzelaniem amunicją bojową. Na planie strzelań amunicją bojową r.o.o. rysuje się ciągłą, czerwoną linię i opisuje ROO.

RUBIEŻ PRZERWANIA OGNIĄ - linia określona i oznaczona w terenie / na strzelnicy lub pasie taktycznym/, po której osiągnięciu strzelające pododdziały muszą bezwzględnie samoczynnie przerwać ogień podczas strzelań i ćwiczeń taktycznych. Na planie strzelań amunicją bojową r.p.o. rysuje się ciągłą, czerwoną linię i opisuje RPO.

S

SCHEMAT SYTUACJI TARCZOWEJ - dokument graficzny opracowywany w celu właściwego ustawienia pola tarczowego i odpowiedniego nim kierowania podczas strzelania amunicją bojową, a także ułatwiający późniejszą ocenę tego strzelania.

SKŁAD STRON - wyszczególnienie pododdziałów, oddziałów, związków taktycznych i związków operacyjnych wojsk własnych i nieprzyjaciela przewidzianych do działania zarówno faktycznego, jak i umownego w ramach każdej z ćwiczących stron.

SKŁAD WOJSK BIORĄCYCH UDZIAŁ W ĆWICZENIU -

1. pododdziały, oddziały, ZT /sztaby i pododdziały zabezpieczenia/ wyznaczone przez kierownika ćwiczenia do udziału w ćwiczeniu w składzie ćwiczących i zabezpieczających ćwiczenie;

2. element opisowej części planu przeprowadzenia ćwiczenia.

STRUKTURA ĆWICZENIA - układ i wzajemne relacje poszczególnych zajęć stanowiących całość ćwiczenia, z podaniem tematów zajęć, miejsca prowadzenia i czasu ich trwania. Występuje tylko w ćwiczeniu grupowym.

SYTUACJA OGÓLNA - wiadomości zawarte w założeniu taktycznym /operacyjnym/ dotyczące przebiegu dotychczasowych działań wojsk własnych i nieprzyjaciela o jeden szczebel wyżej od szczebla ćwiczącego. S.o. przedstawiana jest w bardzo krótkiej formie.

SYTUACJA SZCZEGÓŁOWA - wiadomości zawarte w założeniu taktycznym /operacyjnym/ znacznie pełniejsze od wiadomości podawanych w sytuacji ogólnej. Dotyczą one działania wojsk własnych szczebla ćwiczącego, a w zakresie wojsk nieprzyjaciela - szczebla równorzędnego z ćwiczącym.

SYTUACJA TARCZOWA - całokształt danych odzwierciedlających rozmieszczenie wszystkich figur bojowych /tarcz/, które imitują ugrupowanie i działanie nieprzyjaciela na kierunku i na całą głębokość strzelającego pododdziału.

SZTAB OGÓLNOWOJSKOWY - zespół oficerów i podoficerów stanowiący główny organ kierownika ćwiczenia zabezpieczający właściwe przygotowanie i przeprowadzenie ćwiczenia. W skład sztabu wchodzi zazwyczaj zespół autorski,

który uzupełnia się oficerami niezbędnymi do zabezpieczenia sprawnego przygotowania ćwiczenia.

T

TERMINY ZATWIERDZANIA ĆWICZEŃ - czas przewidziany na zatwierdzenie dokumentacji ćwiczenia przez kierownika ćwiczenia. Wynoszą one dla: ćwiczenia dywizyjnego - nie mniej niż miesiąc; ćwiczenia pułkowego - nie mniej niż trzy tygodnie; ćwiczenia batalionowego i kompanijnego - nie mniej niż dwa tygodnie przed rozpoczęciem ćwiczeń.

TOK PRACY AUTORA ĆWICZENIA - układ czynności autora ćwiczenia w czasie jego opracowywania. W zależności od rodzaju ćwiczenia tok pracy może ulegać zmianom. Tok pracy autora ćwiczenia obejmuje:

- czynności wstępne;
- opracowanie koncepcji taktyczno - metodycznej;
- opracowanie dokumentacji ćwiczenia.

TOK PRACY KIEROWNIKA ĆWICZENIA - układ czynności kierownika ćwiczenia w okresie jego przygotowania i prowadzenia.

TRENING SZTABOWY - rodzaj ćwiczeń taktycznych /operacyjnych/ stosowany w praktycznym szkoleniu oficerów sztabów dla doskonalenia ich indywidualnych umiejętności w zakresie wykonywania obowiązków funkcyjnych, usprawnienia pracy zespołowej wewnątrz poszczególnych komórek sztabu oraz zgrywanie działalności całego sztabu na tle założonej sytuacji taktycznej /operacyjnej/ w zależności od tematu i celów szkoleniowych. T.s.z. może być prowadzony w pomieszczeniach stałych lub w terenie.

U

UMOWNA NAZWA ĆWICZĄCYCH STRON - nazwa nadawana przeciwnym stronom w ćwiczeniu, mająca na celu uproszczenie wykonywanej dokumentacji do ćwiczenia i ułatwienie zachowania tajemnicy wojskowej w ćwiczeniu oraz ułatwienie oznakowania przeciwnych stron w ćwiczeniu. Najczęściej przyjmuje się następujące nazwy ćwiczących stron:

- "Czerwoni" - "Niebiescy"
- "Wschodni" - "Zachodni"
- "Południowi" - "Północni" itp.

W

WARUNKI ORGANIZACJI I PRZEPROWADZENIA ĆWICZENIA -

1. podstawowe dane o sposobie organizacji i prowadzenia ćwiczenia;
2. element składowy opisowej części planu przeprowadzenia ćwiczenia

zawarty w punkcie zatytułowanym "Rozmach ćwiczenia".

W.o.i p.ć. obejmują:

- sposób rozpoczęcia ćwiczenia i realizowania poszczególnych jego etapów;
- informacje o terminach wręczania ćwiczącym poszczególnych dokumentów;
- informacje o stosowaniu BMR;
- organizację wojsk własnych /numery etatów/ oraz przeciwnika /rok wydania i rodzaj wydawnictwa Zarządu II Sz.Gen.WP/.
- ukompletowanie ćwiczących stron, itp.

WIADOMOŚCI DODATKOWE - wiadomości zawarte w założeniu taktycznym zawierające zagadnienia, których ze względu na ich treść nie można było ująć w sytuacji ogólnej, szczegółowej czy też w sytuacjach rodzajów wojsk i służb, a które mają bezpośredni wpływ na właściwą ocenę położenia. Mogą to być na przykład dane dotyczące: terminów pracy kierownika ćwiczenia z ćwiczącymi dowódcami, charakteru terenu, prognozy pogody, zniszczeń w rejonie przewidywanych działań bojowych i inne.

WYTYCZNE KIEROWNIKA ĆWICZENIA - dane przekazywane autorowi /zespółowi autorskiemu/ ćwiczenia w celu ukierunkowania jego pracy. Powinny być w nich zawarte wymagania kierownika odnośnie do taktycznej i metodycznej strony opracowywanego ćwiczenia. Mogą być w nich zawarte także ogólne cele i zagadnienia szkoleniowe, dane odnośnie do rejonu i terminu przeprowadzenia ćwiczenia oraz terminy przedstawienia do zatwierdzenia opracowanej dokumentacji ćwiczenia. Niekiedy w.k.ć. mogą być uzupełnione szkicem koncepcji taktyczno - metodycznej ćwiczenia opracowanym przez kierownika ćwiczenia.

Z

ZADANIA ĆWICZĄCYCH STRON DO CZASU ROZPOCZĘCIA ĆWICZENIA - jeden z elementów graficznej części planu przeprowadzenia ćwiczenia. Na element ten składają się zadania, jakie otrzymały /realizowały/ ćwiczące strony do momentu rozpoczęcia ćwiczenia.

ZAŁĄCZNIKI DO ZAŁOŻENIA TAKTYCZNEGO - dokumenty stanowiące uzupełnienie założenia taktycznego opracowywane w formie pisemnej, na mapie lub kalce. Podstawowym załącznikiem do założenia taktycznego jest szkic: położenie wojsk własnych i wiadomości o nieprzyjacielu w konkretnym dniu i godzinie, opracowywany na mapie lub kalce. Ponadto mogą być opracowane takie załączniki, jak: arkusz /lub wyciąg z arkusza/ identyfikacji nieprzyjaciela; tabele lub innego rodzaju zestawienia dotyczące stanu ilościowego, organizacji wojsk, dyslokacji, punktów zaopatrzenia, punktów ewakuacji me-

dycznej itp., a także sytuacje poszczególnych rodzajów wojsk /służb/.

ZAŁOŻENIE TAKTYCZNE - dokument ćwiczenia taktycznego wydawany ćwiczącym w celu zapoznania ich z dotychczasowym przebiegiem działań bojowych, z aktualną sytuacją taktyczno - operacyjną i szczegółowym położeniem podległych elementów ugrupowania bojowego oraz z wiadomościami o nieprzyjacielu, jakimi może dysponować ćwiczący sztab w zaistniałej /stworzonej/ sytuacji taktyczno - operacyjnej. Z.t. zawiera: sytuację ogólną, sytuację szczegółową, wiadomości dodatkowe, pracę do wykonania oraz załączniki. Z.t. opracowuje się w formie tekstu na podstawie graficznej części planu przeprowadzenia ćwiczenia, a zwłaszcza na podstawie położenia wyjściowego stron. Do z.t. jako podstawowy załącznik opracowuje się szkic położenia wojsk własnych i nieprzyjaciela /mapa lub kalka/.

ZAMIAR TAKTYCZNY /OPERACYJNY/ STRON - zasadniczy element planu przeprowadzenia ćwiczenia; wyraża zamiary walki dowódców przeciwstawnych stron na cały czas trwania ćwiczenia. Opracowuje się go z zasady o jeden niekiedy dwa szczeble wyżej od szczebla ćwiczącego, w takim zakresie, aby z niego wynikały zadania bojowe dla ćwiczących oraz uzasadnienie taktyczno - operacyjne tych zadań /na cały czas trwania ćwiczenia/.

Z kolei zadania bojowe ćwiczących winny gwarantować realizację zaplanowanych zagadnień szkoleniowych.

ZARYS DYNAMIKI WALKI - jeden z elementów graficznej części planu przeprowadzenia ćwiczenia przedstawiający podział ćwiczenia na etapy oraz ogólną koncepcję rozegrania poszczególnych sytuacji taktycznych /operacyjnych/ w czasie trwania ćwiczenia. Na podstawie z.d.w. kierownictwo ćwiczenia kieruje przebiegiem umownej walki i działaniami ćwiczących /sztabów, wojsk/. Z.d.w. opracowuje się, nanosząc na mapę zarys zasadniczych /głównych/ sytuacji, które mają być rozegrane w ćwiczeniu, opisując czas tych sytuacji oraz zagadnienia szkoleniowe przewidywane do przeobrażenia w toku rozgrywania tych sytuacji.

ZARZĄDZENIE BOJOWE - forma przekazania decyzji przełożonego lub zadania bojowego dla wykonawców. Opracowuje się zgodnie z wzorami dokumentów bojowych. Wykorzystywane są w ćwiczeniu taktycznym jako jedna z form przekazywania ćwiczącym informacji taktyczno - operacyjnych, które najczęściej dotyczą przyszłego lub wykonywanego zadania bojowego.

ZASADA CIĄGŁOŚCI ĆWICZENIA - jedna z zasad ćwiczeń taktycznych i operacyjnych polegająca na uzyskaniu w ćwiczeniach jak największej płynności działań z jednoczesnym eliminowaniem sztucznych przerw.

Ciągłość ćwiczeń osiąga się przez:

- właściwe i realne opracowanie ćwiczenia;
- operatywne działanie kierownictwa ćwiczenia;
- dobre przygotowanie ćwiczących dowództw, sztabów i wojsk;
- przygotowanie i umiejętne działanie grup pozorujących podgrywających.

ZASADA PROWADZENIA ĆWICZEŃ ZGODNIE Z DECYZJAMI ĆWICZĄCYCH - jedna z zasad opracowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych i operacyjnych, zwłaszcza dowódczo - sztabowych. Pozwala ona urealnić ćwiczenia, a jednocześnie pobudza aktywność i inicjatywę ćwiczących, zachęca ich do samodzielnego rozwiązywania problemów ćwiczebnego pola walki. Polega na prowadzeniu ćwiczenia przez kierownictwo według podjętych przez ćwiczących decyzji. Przy prowadzeniu ćwiczenia według tej zasady konieczna jest duża elastyczność kierownictwa oraz operatywność sztabu ogólnowojskowego i grup /zespołów/ podgrywających.

ZASADA REALIZMU W ĆWICZENIACH - zasada wyrażająca się w maksymalnym zbliżeniu warunków ćwiczenia do rzeczywistych warunków przewidywanego pola walki. Praktyczne zastosowanie zasady pozwala uniknąć w ćwiczeniach zbytnej umowności, uproszczeń i łatwizny oraz kształtować u żołnierzy, a przede wszystkim kadry dowódczo - sztabowej, poczucie odpowiedzialności i twórczej wyobraźni taktyczno - operacyjnej.

ZASADA RÓWNOŚCI SZANS ĆWICZĄCYCH STRON - jedna z zasad ćwiczeń taktycznych i operacyjnych wyrażająca się głównie w określeniu obowiązujących obie strony reguł dotyczących sposobu prowadzenia danego ćwiczenia oraz ustaleniu kryteriów oceny działań walczących stron. Szczególne zastosowanie zasady ta znajduje w ćwiczeniach dwustronnych.

ZASADA ZACHOWANIA W TAJEMNICY KONCEPCJI ĆWICZENIA - jedna z zasad ćwiczeń taktycznych i operacyjnych polegająca na zachowaniu w ścisłej tajemnicy przed ćwiczącymi zarówno koncepcji, jak i wszystkich elementów ćwiczenia, tak w fazie jego przygotowania, jak i prowadzenia. W myśl tej zasady niedopuszczalne jest przekazywanie ćwiczącym przed, jak i w czasie trwania ćwiczenia jakichkolwiek materiałów mogących ukierunkować pracę ćwiczących lub też sugerować sposób działania. Przestrzeganie zasady jest jednym z warunków umożliwiających zarówno zwiększenie realności ćwiczenia, jak i skuteczności całego procesu szkolenia wojskowego.

ZASADY METODYCZNE ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH - określone prawidłowości postępowania praktycznego w okresie przygotowania i prowadzenia ćwiczeń, których uwzględnienie zapewnia uzyskanie wysokiej skuteczności szkoleniowej ćwiczeń taktycznych i operacyjnych. Do podstawowych zasad metodycznych

ćwiczeń taktycznych zalicza się: zasadę realizmu, zasadę prowadzenia ćwiczenia zgodnie z decyzjami ćwiczących dowódców, zasadę równości szans ćwiczących stron, zasadę zachowania w tajemnicy koncepcji ćwiczenia, zasadę ciągłości ćwiczenia.

ZASTĘPCA KIEROWNIKA ĆWICZENIA DO DZIAŁAŃ STRONY PRZECIWNEJ - oficer wyznaczony ze składu kierownictwa do kierowania działaniami strony przeciwnej w ćwiczeniach dwustronnych.

ZASTĘPCA KIEROWNIKA ĆWICZENIA DO SPRAW LOTNICZYCH - oficer wyznaczony ze składu korpusu oficerów wojsk lotniczych do kierownictwa ćwiczenia. Opiera się on w swej pracy na obowiązujących instrukcjach /regulaminach/ o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń lotniczych.

ZASTĘPCA KIEROWNIKA ĆWICZENIA DO SPRAW MARYNARKI WOJENNEJ - oficer ze składu personelu oficerów marynarki wojennej, wyznaczony przez dowódcę marynarki wojennej do składu kierownictwa ćwiczeń operacyjnych /sporadycznie taktycznych/ w celu przygotowania i koordynacji wszelkich przedsięwzięć związanych z udziałem marynarki wojennej w ćwiczeniach operacyjnych /taktycznych/ wojsk lądowych.

ZASTĘPCA KIEROWNIKA ĆWICZENIA DO SPRAW POLITYCZNYCH - oficer, zazwyczaj zastępca dowódcy ds. politycznych, wchodzący w skład kierownictwa ćwiczenia, w celu koordynacji i planowania przedsięwzięć związanych z całością kształtem pracy partyjno - politycznej w czasie ćwiczenia.

ZASTĘPCA KIEROWNIKA ĆWICZENIA DO SPRAW TECHNICZNYCH - oficer, z reguły zastępca dowódcy organizującego ćwiczenie, wchodzący w skład kierownictwa ćwiczenia.

ZASTĘPCA KIEROWNIKA ĆWICZENIA DO SPRAW TYŁOWYCH - oficer wchodzący w skład kierownictwa ćwiczenia wyznaczony w celu przygotowania i koordynacji wszelkich przedsięwzięć związanych z medycznym i materiałowym zabezpieczeniem ćwiczenia.

ZESPÓŁ AUTORSKI - zespół oficerów o różnych specjalnościach wojskowych wyznaczony /w jednostkach wojskowych, sztabach, uczelniach, ośrodkach szkolenia/ do opracowania ćwiczenia. Pracą zespołu kieruje główny autor ćwiczenia, który posiada zazwyczaj specjalność ogólnowojskową. Często zespół autorski wykonuje także czynności związane z organizowaniem ćwiczenia. Zasadniczym zadaniem zespołu jest opracowanie dokumentacji ćwiczenia.

ZESPÓŁ KONTROLNO - BADAWCZY - grupa oficerów zorganizowana na czas ćwiczeń taktycznych w celu kontroli ćwiczących sztabów i wojsk oraz reali-

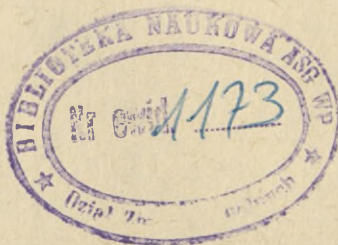
zacji wybranych problemów badawczych. Zespół organizuje się tylko w ćwiczeniach od szczebla batalionu wzwyż. W skład jego powinni wejść oficerowie ogólnowojskowi i specjaliści poszczególnych rodzajów wojsk.

ZESPÓŁ PODGRYWAJĄCY - grupa oficerów powołana najczęściej na okres taktycznego ćwiczenia szkieletowego występująca w charakterze dowódców lub oficerów sztabów umownie biorących udział w działaniach bojowych. Zadaniem zespołu jest przygotowanie niezbędnych dokumentów i danych oraz przekazywanie ćwiczącym informacji o działaniach wojsk własnych i przeciwnika. Oficerowie zespołu mogą występować w roli dowódców lub oficerów sztabów jednostek nie biorących faktycznie udziału w ćwiczeniu, lecz umownie uwzględnianych w działaniach bojowych jako np. jednostki niższych szczebli dowodzenia lub jednostki sąsiednie. W skład zespołu mogą wchodzić oficerowie ogólnowojskowi i specjaliści poszczególnych rodzajów wojsk i służb. Podstawę działalności zespołu stanowi plan przeprowadzenia ćwiczenia, wytyczne kierownika ćwiczenia oraz decyzje dowódców ćwiczących stron, a w ćwiczeniach taktycznych z wojskami - działanie wojsk,

ZESTAWIENIE FIGUR BOJOWYCH I AMUNICJI -

1. wykaz z rozliczeniem figur bojowych /tarcz / pod względem ich rodzajów i ilości z jednostronnym rozliczeniem rodzajów i ilości amunicji do poszczególnych figur bojowych;
2. element "schematu sytuacji tarczowej" opracowywany w formie tabeli.

Druk ASG WP OXV - 10010 zam. nr 627 z dnia 13.3.1985 r.

32

